

Diretives per n'adurvanza nia descriminënta dla rujeneda

---

aldò dl articul 8 dla lege provinziela di 8 de merz 2010, n. 5 (Lege sun la parificazion y sun l sustëni dl'ëiles dla Provinzia autonoma de Bulsan); publichedes tl Buletin Ufiziel dla Region n. 48 di 2 de dezëmber dl 2021, plata njunteda n. 2

Indesc

PAROLES DANORA	3
Carateristiches dl lingaz aministratif	5
1 FUNDAMĚNTES DL'ADURVANZA NIA DESCRIMINĚNTA DLA RUJENEDA.....	6
1.1 Forma dopla.....	6
1.1.1 Forma dopla ntiera.....	6
1.1.2 Formes doples curtes: rissa desbiech y cramples.....	7
1.1.3 Formes doples pra denominazions de profescion, de ncĕria y de funzion	8
1.2 Formulazions neutreles	10
1.2.1 Formes neutreles de denominazion de persones	10
1.2.2 Sustantifs generics astrac.....	11
1.2.3 D'otra manieres de scri.....	11
1.2.3.1 Formulazions cun "chi che".....	11
1.2.3.2 Costruzions passives o descrizions verbales	12
1.2.3.3 Adurvanza de n agetif mpede n sustantif maschil o feminil	12
1.2.3.4 Adressamĕnt persunel.....	12
1.2.3.5 Co schivĕ massa denominazions de persones, de ncĕries y funzions ndolauter	12
1.2.3.6 Schivĕ l maschil generich	12
1.3 D'otra usservazions	13
1.3.1 L + verb tla forma passiva	13
1.3.2 N + verb tla forma ativa.....	13
1.3.3 Tituli	13
1.3.4 Articuli	13
1.3.5 Plurel.....	14
2 TRATAMĚNT VALIF DL'ĚILES TLA LEGISLAZION.....	15
2.1 Formes doples ntieres y curtes.....	15
2.2 Soluzions criatives tla legislazion	15
2.2.1 Chi che.....	15
2.2.2 Formulazions y denominazions neutreles	15
2.2.3 Denominazions coletives te tesĕ giuridics	16
2.2.4 Reformulazion dla frasa.....	16
2.3 Persones giuridiches y sogec de dĕrt.....	17
2.4 Linges de denominazions de persones, ncĕries y funzions	17
2.5 Mudaziun de normes de lege	18
3 TESĒ AMINISTRATIFS N GENEREL.....	19
3.1 Tesĕ aministratifs che ie adressei a persones singules	19
3.2 Formuleres y dumandes.....	19
3.3 Avisc, ndicazions, cudejiei, material de nformazion y tesĕ semienc.....	21
3.4 Brosciures y d'otra publicazions.....	21
3.5 Tesĕ per l internet.....	22
4 CUNTLUJION.....	23
Bibliografia	24

PAROLES DANORA

Tla Talia ie la valivanza dl'ëiles y di ëi scritta dant dal art. 51 dla Costituzione. La lege sun la parificazion y l sustèni dl'ëiles dla Provincia Autonoma de Bulsan-Südtirol (lege provinziela di 8 de merz 2010, n. 5) vëij danora, danter d'otra despusizions sun la parificazion, tl articul 8, che "la leges provinzieles, i regulamënc y la delibres dla Jonta provinziela y nce i regulamënc y i ac aministratifs dl'aministrazion provinziela à da uni formulei te na rujeneda respetëusa dla identità de gene."¹

La cundizions legheles ie cundechèl bele unides criedes dan n pez – sën vala for mo de realisé chisc prinzijs tla vita da uni di. Chèsta diretives dëssa judé a realisé la valivanza de ëiles y di ti tesé dl'aministrazion publica.

La rujeneda ie presènta te duc i raions dla vita sozuela. L'ëiles dëssa – alincontra de coche l fova zacan, canche les univa for mé "minedes implizitamënter" – vester da udëi plu cuncretamënter te n test, ajache mé sce les ie da udëi ora nce a nivel linguistich vënieles "perzepides a na maniera cuscienta" da chi che liej. Tuedes scientifiche mostra tlermënter che la rujeneda nfluenza nosta maniera de pensé y nosta perzezion dla realtà. L ie desmustrà che tesé scric te n lingaz nia descriminënt mèt l'ëiles plu tl zënter dla cuscienza de chi che liej che tesé che ie "mé" unic formulei cun l "maschil generich" – chèsc uel di a na maniera "mé maschila".² Na rujeneda nia descriminènta porta perchël pro ala realizazion dla valivanza dl'ëiles y di ëi y la ulentà de arjonjer chèsta cundizion sozuela se refletea nsci nce a nivel linguistich.

Tlausules generiches miredes a giustifiché l'adurvanza dl maschil generich te n test ne respetea nia la valivanza di gendri y nianca no cërta detlarazions che dëssa giustifiché l fat de ne adurvè nia formes doples sciche p.ej. la formulazion "esperes y esperc tlamei da moinlà esperc." La tlausula vën defati tosc inò desmincèda y cie che resta ntan che n liej ie mé la perzezion dl maschil.

Chèsta diretives dëssa mustré sù la puscibleies che la rujeneda ladina pieta acioche l'ëiles sibe nce da udëi ora ti tesé per ladin. Les dëssa oradechèl mustré coche n possa formulé tesé a na maniera neutrela zënza che la truepa formes doples limiteie la lijibltà dl test. Chi che uel scri n test nia descriminënt che sibe nce tler y posse uni liet sauri ne dassëssa nia mé se teni a un n model star, ma purvé a nuzé cun criatività la truepa puscibleies de formulazion. Chèles plu mpurtantes vën presentedes te chèsc scrit.

L ladin ie n lingaz neolatin cun na strutura sintatica y gramatichelela semienta a chèles dl talian, franzëus, spanuel y nsci inant, rujenedes cun chèles che l ie mparentà. Alincontra de coche la ie te cër paejes sciche per ejëmpl te chëi de rujeneda scandinava, nglëija o tudëscia, che à na tradizion relativamënter longia de crissa de mesuns per n'adurvanza nia descriminènta dl lingaz, ie la ulentà de traté a na maniera linguisticamënter valiva ëiles y di da nëus for mo plutosc limiteda. Per n valguna rujenedes – sciche per ejëmpl per l nglëisc, che ne defrenziëia nia i sustantifs danter tei maschii, feminii o neutrei, o l tudësch, che à n genus neutrel, y te chèl che l'adurvanza de formes passives y sustantivazions astrates y d'utri mesuns linguistics vën dant scialdi suvënz – semea l tratamënt valif de ëiles y di tl lingaz vester manco zariëus che no ti lingac neolatins.

Purempò à nce ti paejes sciche la Talia, la Franzia o la Svizra (taliana, franzëusa y rumancia) ti ultimi ani cialà de fé crëscer la sensibltà dla persones per n'adurvanza nia descriminènta dla rujeneda, ajache i mudamënc de nosta sozietà y dl mond ntier cumporta nce l mudamënt dl lingaz y l lingaz da si pert nfluenza i cumpurtamënc y la manieres de udëi l mond purtan nsci pro a mudé o almanco a mèter n descuscion cërta strutures sozueles nstarides.

L'adurvanza nia descriminènta dl lingaz ie pert dla tematica plu ampla dla scemplificazion dl lingaz aministratif. Ti ultimi dejeneies iel unì fat de plu sforc de chèsc viers. N lëur da pionier ie tla Talia p.ej. stat la recumandazions per n'adurvanza nia descriminènta dla rujeneda ("Il Sessismo nella Lingua Italiana") lauredes

---

¹ Te chèsc test vëniel adurvà mpede la parola "gene" la parola "gender". Auter che l genus, che denutea la categoria gramatichelela (maschil o feminil) vën la parola "gender" adurveda n referimënt ai umans per denuté l carater maschil o feminil dl individuum, nce te n senificat biografich, soziel, profesciunel coche tla esprescion identità de gender minan limpea la custelazion de carateri anatomics y funziunei, psichics y cumpurtamënti che definea l gender nstës y nce chèl che l individuum sënt sie, azetea y viv tla storia dla familia da chèla che l vën y tla sozietà te chèla che l viv.

² La paroles "maschil" y "feminil" vën tlo adurvedes per denuminé la categoria gramatichelela y l gender n curespundënza ala terminologia taliana "maschile" y "femminile" y a chèla tudëscia "männlich" y "weiblich". Alincontra mienen tlo cun la paroles "masculin" y "feminin" "da òl" o "da òila" sciche p.ej. tla frases "Piere à n fé scialdi feminin" o "Paula à na usc masculina".

ora da Alma Sabatini per la *Cumiscion naziunela per la valivanza dla chances danter ëiles y ëi pra la Presidënza dl Cunsëi di Ministri* y bele publichedes dl 1987. Oradechël à nce l *Dipartimento della Funzione pubblica* dat ora, tl 1994, l "Codice di stile ad uso delle amministrazioni pubbliche" y tl 1997 l "Manuale di stile" (de A. Fioritto, Il Mulino) che pieta strumënc de utl y cunsëies per scemplifiché la rujeneda dla aministrazions publiches y che trata te chësc cuntest nce la problematica de n'adurvanza nia descriminënta dla rujeneda. Per d'otra funtanes cialëde präibel do dovia pra la bibliografia.

L lingaz adurvà tl'aministrazion publica ie furnà da n lessich de basa aministratif y giuridich y da na terminologia spezialistica ti ciamps defrënc dl'atività aministrativa.

Na carateristica dl lingaz burocratich ie si furmalità. I ac aministratifs à da respuender ai bujëns dla legislazion y ie perchël liei a cër lessems forme che garantësc si curetëza. La furmalità dl at determinea nce la furmalità dla rujeneda, che vën suvënz sentida sciche stara y cun puecia puscibleies de scemplificazion.

Dal'otra pert iel n dërt dla zitadines y di zitadins pudëi ntënder la rujeneda dl'aministrazion y dla legislazion y perchël dassëssela pudëi unì ntenduda da duta la persones, da chi che à studià y da chi che ne à nia studià, dal'ëiles y dai ëi, y, cie che ie de mpurtanza: ëiles y ëi dëssa pudëi se senti adressei ala medema maniera.

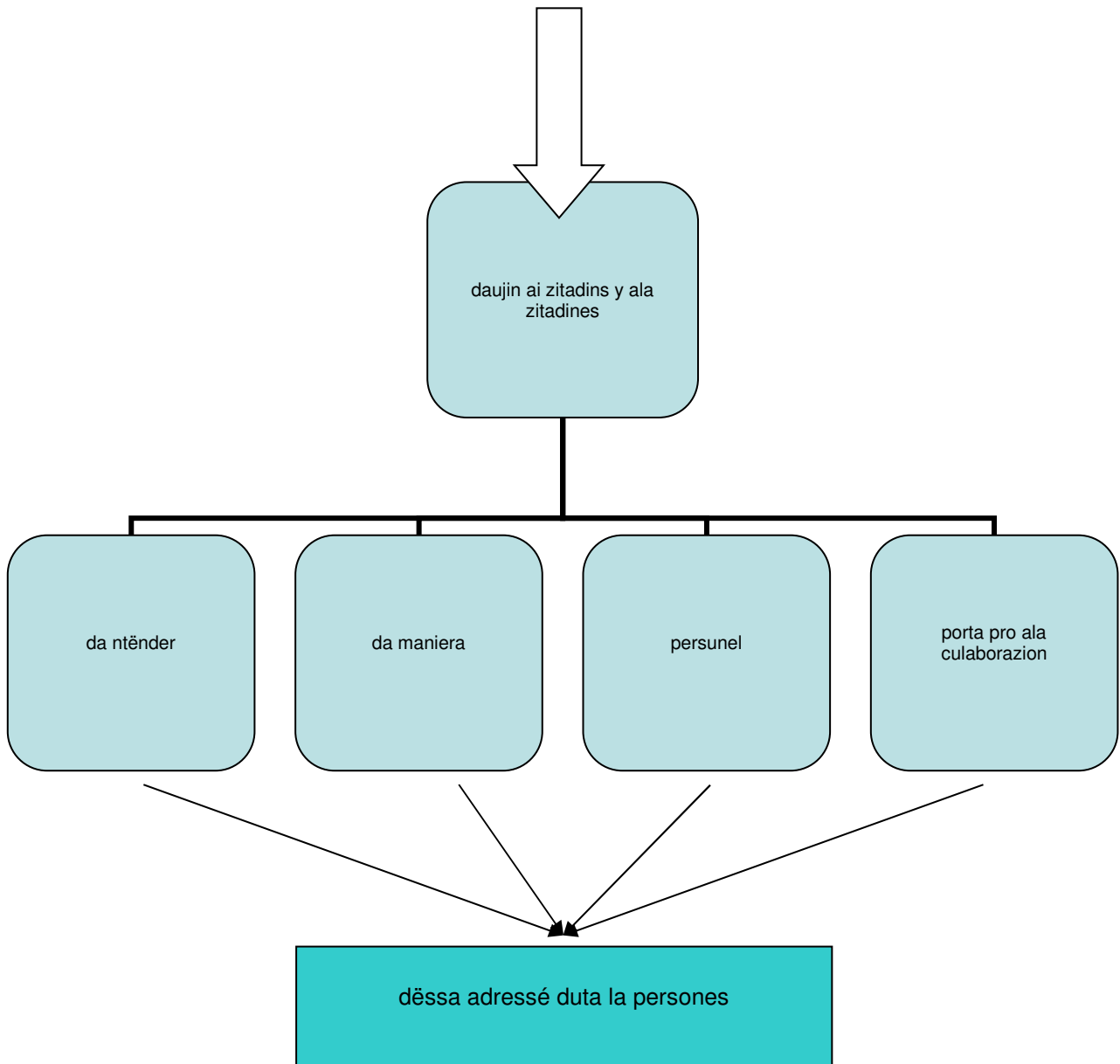
L lingaz aministratif y legislatif ie generalmënter adressà a n publich generich. La forma maschila (chëla che vën tlameda l "maschil generich") vën tlo suvënz adurveda – tl ladin sciche nce te d'otra rujenedes – sibe n referimënt ai ëi che al'ëiles, p.ej. tl cajo de formes sciche "l zitadin", "l damandant", "l presidënt". Cun chësta formulazion vën l'ëiles sambën mé "minedes pea" uel di minedes "implizitamënter". Ma pervia dl mudamënt dla realtà, dla cuscienza y sensibltà dla persones n chësc cont y dla rujeneda nstëssa vën l maschil generich ultimamënter for plu criticà y nia plu sënti y ratà adatà a nosc tëmps.

Pervia che la posizion dl'ëila y si funzion soziela, politica y profescionela se à mudà y à al didancuei n majer pëis a uni livel iel ënghe de bujën de denuminé chësta si funzioms tres formulazions che porta pro a fé a na moda che l'ëiles devënte plu "vijibles" tla rujeneda. L'ëiles che fej, oradechël, monce ora numericamënter la majera pert dla popolazion ne dëssa nia mé plu unì "minedes pea."

L'aministrazion dla Provinzia autonoma de Bulsan ie cuscienta de chësc svilup. Perchël cëlela de tò mesures defrëntes che mira a n'adurvanza dl lingaz aministratif adateda ala cundizioms sozieles y politiches de ncueicundì.

Chësta diretives ie mé n var de n pruzes de viers de na rujeneda manco descriminënta che durerà mo ani. La puscibleies y i ejëmpli tlo repurtei dëssa mé vester n impuls y n aiut d'orientamënt per chi che scrij tesç aministratifs. L se trata de cunsëies pratics per n'adurvanza dla rujeneda che tën cont sibe di ëi che dl'ëiles; l'esperienza mustrerà po ulache n puderà miuré se nuzan mo d'otra puscibleies. La rujeneda, duta la rujenedes vives, nce chëla ladina, ie daniëura y tresora n muvimënt, les vën mudedes dala realtà soziela che se muda y che la rujeneda nstëssa refletea y reprejentea. La diretives tlo dessot dëssa nce purté pro a na rujeneda aministrativa plu tlera, plu daujin ala jënt y plu rëidla.

Carateristiches dl lingaz aministratif

1 FUNDAMÈNTES DL'ADURVANZA NIA DESCRIMINÈNTA DLA RUJENEDA

Puscibleies de n tratamënt valif de ëiles y ëi

La rujeneda pieta de plu puscibleies per traté valivamënter ëiles y ëi. L ne ie deguna rezeta ideala per adurvé chësta puscibleies tla sortes defrëntes de tesó. Cun n pue' de eserzize y criatività se lascia belau uni test scrì a na maniera respetëusa per ëiles y ëi zënza diventé perchël rie da liejer y da ntënder. Tlo dessot mustrons su la puscibleies plu mpurtantes che l ladin nes pieta per scrì n test che sibe adressà sibe al'ëiles che ai ëi.

1.1 Forma dopla

La maniera plu prezisa de se adressé a ëiles y ëi ie l'adurvanza dla forma dopla, pra chëla che la varianta maschila y chëla feminila vën nunziedes esplizitamënter y per intier.

La forma dopla ademplësc al miec l tratamënt valif a nivel linguistich, ajache sibe la forma maschila che chëla feminina vëgn nominades öna dlongia l'otra. Pra la forma dopla possen crì ora sce tò n iede la forma maschilaa y po chëla feminila o al cuntrere; n iede che n à crì ora dëssen po la adurvé ala medema maniera te dut l test. Da cunsië te chësc cuntest iel plutosc che la forma feminila vënie numineda dan chëla maschila pervia dl'acurdanza cun l verb.

1.1.1 Forma dopla ntiera

Pra la forma dopla ntiera vën la forma maschila y la forma feminila nunziedes esplizitamënter y per ntier y lies tres na congiunzion (y/o) aldò dl senificat:

La nsentiantes y i nsenianc che tol pert al curs muessa se scrì ite dan la fin dl mëns.

Tl Ufize Cuestions linguistiches 3.2. iel da garat na stiera per **n tradutëur o na tradutëura** tl ladin badiot.

Aldò dl senificat possen adurvé chësta congiunzion:

y: la lieia elemënc defrënc y possa unì adurveda pra formes doples (tl singular y tl plurel) canche l ie minà almanco doi persones, una per uni gender:

La sculées **y** i sculeies dla scola auta à l dërt de ...

Si fra **y** si sor ie unic ala giaurida dla mostra.

o: la congiunzion "o" possa unì adurveda tl singular. P.ej.:

Sce l debitëur **o** la debitëura ne paia nia l debit ti vëniel piniurà ...

La presidënta **o** l presidënt vën lità per xx ani.

N possa adurvé la congiunzion "o" tl plurel sce l ie minà duta l'ëiles o duc i ëi coche categories ntieres:

Dala cumpetizion uderan sce la sculées **o** i sculeies s'à njinià miec.

Sambën muessa po nce i articuli, i pronomi (y danz nce i verbs y eventualmënter i agetifs partizipiei) unì adatei. Tlo iel deplù puscibleies:

Mpede	miec
I partezipanc lascei pro y la partezipantes lascedes pro al ejam paia na chëuta de iscrizion.	La partezipantes y i partezipanc lascei pro al ejam paia na chëuta de iscrizion.
I candidac y la candidates che à passà l ejam scrit y che vën lascei pro y lascedes pro al ejam a usc paia na chëuta de iscrizion.	La candidates y i candidac che à passà l ejam scrit y che vën lascei pro al ejam a usc paia na chëuta de iscrizion. O: La candidates y i candidac che à passà l ejam scrit y possa fé l ejam a usc paia na chëuta de iscrizion.

Mo miec ie la reformulazion dla frasa:

Chi che fej l ejam muessa paië na chëuta de iscrizion.

A chi che tol pert al ejam ti vëniel damandà de paië na chëuta de iscrizion.

Ti cajo de superamënt dl ejam scrit y de amiscion al ejam a usc iel da paië na chëuta de iscrizion.

1.1.2 Formes doples curtes: rissa desbiech y cramples

La forma dopla lieda cun na rissa desbiech dassëssa mé unì adurveda te formuleres, inserac per stieres y te listes, ajache tesć cun la rissa desbiech ne se lascia nia liejer dant saurì. La rissa desbiech dassëssa n general plutosc unì schiveda y mé adurveda sce la ne va nia autramënter, chël uel dì sce l vën dant tl test truepa denominazions de ufizies, funzions y persones. Canche la forma dopla cun la rissa desbiech vën adurveda iel da mèter verda che la parola reste for gramaticalmenter drëta.

Nia	ma
I cunselier/a; I cunselier/cunseliara	I cunselier/la cunseliara i/la cunselieres
I laurant/a; I laurant/lauranta	I laurant/la lauranta
i/la lauranc	i lauranc/la laurantes
I espert/a; I espert/esperta	I espert/la esperta
i/la esperc	i esperc/la espertes

N general iel assolutamënter da schivé massa risses desbiech:

nia	ma
I/la cunselier/cunseliara	I cunselier/la cunseliara
I/la espert/a	I espert/la esperta
I/la laurant/lauranta	I laurant/la lauranta
i/la lauranc/tes	i lauranc/la laurantes
I/la cunselier/cunseliara	I cunselier/la cunseliara

Da descunsië **ie la cramples (a)** ajache les dà la mprescion che la varianta feminila sibe mé de mpurtanza segondera, p.ej. studënt (a).

La maniera plu prezisa ie l'adurvanza dla forma dopla, pra chëla che la varianta maschila y chëla feminila vën nunziedes esplizitamënter y per ntier. Da cunsië te chësc cuntest iel tlo oradechël che la forma feminila vënie nunzieda aldò dl moto "ladies first" dan chëla maschila pervia dla cuncurdanza dl verb.

Sce la denominazions muessa unì nunziedes for inò tl test, dantaldut te tesé plu lonc, vëniel cunsià de mudé ju cun d'otra formes, acioche l test ne devënte nia massa pesoch. Suvënz iel mesun schivé n'adurvanza massa repetitiva dla forma dopla tres la reformulazion dla frases. L ie de mpurtanza che la formes doples – sce les vën adurvedes – vënie adurvedes tres dut l test y no mé datrai y les mudan ju cun l maschil generich, ajache scenó devënta chël che fova minà n "maschil generich" n maschil mé maschil y l ne fossa defin nia plu tler canche l test fej referimënt ai ëi y al'ëiles o mé ai ëi.

1.1.3 Formes doples pra denominazions de profescion, de ncëria y de funzion

L'ëiles à la medema rejon di ëi de unì nunziedes cun si profescion, si posizion y si funzioms politiches o amministratives. L ie perchël de mpurtanza fundamentela che la denominazions dla profescions vënie fissedes esplizitamënter sibe tla forma maschila che te chëla feminila. Tla rujenedes tudëscia y taliana ie la denumiazions dla profescions tla forma feminila preududes te despusizions defrëntes, per ejëmpl tl cuntrat coletif de cumpart dl 8 de merz 2006. Nce per ladin dassëssen adurvé la formes maschiles y chëles feminiles, acioche na rujeneda nia descriminënta posse se fé streda.

Tlo dessot iel n valgun ejëmpli de denominazions maschiles y feminiles:

I assessëur	l'assessëura	I dutor primar	la dutora primara
I aucat	l'aucata	I ispetëur de traduzion	la ispetëura de traduzion
I buteghier	la buteghiera	I nseniant	la nsenianta
I cunselier provinziel	la cunseliera provinziela	I zipladëur	la zipladëura
I diretëur d'ufize	la diretëura d'ufize	I njenier	la njeniera

Te caji de sustantifs cumposé coche pra *l studafuech*, *l mëinacrëp*, *l verdiabosch*, *l scoaciamin* ie la formes feminiles:

la studafuech	la mëinacrëp	la verdiabosch	la scoaciamin
---------------	--------------	----------------	---------------

L medemo vel per:

I giudesc	la giudesc
-----------	------------

La desinënza **-ëssa** ne semea nia avëi tl ladin na sëur plutosc negativa coche tl talian, ma la ne ie nia for adateda. Bën vàla pra formes cunesciudes sciche pra:

I sartëur	la sarturëssa	I prinz	la prinzëssa
-----------	---------------	---------	--------------

Profescions cun la desinënza **-ëssa** ie suvënz profescions tipicamënter feminiles, pra chëles che l ne ie deguna forma maschila o de chëles che la forma maschila ie atipica:

la sejeladrëssa	I sejeladëur	la majonëssa	I majoner (?)
la filadrëssa	I filadëur (?)	la badëssa	abat (?) prior (?)

La forma feminila normala ie chëla cun la njonta scëmpla dla desinënza **-a** sciche pra:

I ambolt	l'ambolta	I tradutëur	la tradutëura
I paur	la paura	I poet	la poeta
I professëur	la professëura	I autor	l'autora
I schiadëur	la schiadëura	I atëur	l'atëura
I scritëur	la scritëura	I ciantarin	la ciantarina
I letëur	la letëura	I scrivàn	la scrivana
I zumpradëur	la zumpradëura	I traduteur	la traduëura

D'otra desinënzes feminiles ie chëles cun **-ga o gheda** sciche pra:

I cuech	la cuega	I mpiegà	la mpiegheda
---------	----------	----------	--------------

Cërta profescions ie per tradizion y usanza tipicamënter feminiles o maschiles.

maschiles:
I setëur (la setëura), I ugrister (la ugristera), I njenier (la njeniera), I fumé (la fumea??), I preve (la preva ??), I mecanicher (la mecanichera), I sigat (la sigata??) y n.i.

feminiles:
la fancela (I fant/I fancel (?) tlo muda I senificat aldò de sce la denominazion vën adurveda tl maschil o feminil), la rëstla (I rëstladëur?), la ciasarina (I ciasarin?), l'ëifoma (I ëifom?), la badëssa, la secudienta (I secudient), la muta dai mutons (I mut dai mutons, o: "dai mutons y dala mutans" (?), la nètacësa (I netacësa?), la ciulea (I ciulier), la oma dl di (I pere dl di)

La criazion y l'adurvanza dla forma respetivamënter maschila o feminila ne ie te chisc caji y generalmënter nia n problem linguistich, ma plutosc I problem de n se usé, n problem de azetanza y coche tl cajo de "*muta dai mutons*" na cuestion de tan inant che n uel jì.

L mond se muda y cun ël se muda la rujeneda. Sce dan puec ani ne fovel povester mo tan che deguna ëiles a fé cër lëures nen iel sën assé o almanco n valgues y chëstes à la rejon de unì numinedes. Ma co ti dijen pa a n'ëila che fej

I calighé	la calighea (?)	I pech	la peca (?)
I beché	la bechea (?)	I polizai (polizist)	la polizista (?)
I stradaruel	la stradaruela (?)	I general	la generala (?)

Da usservé iel che la profescions tipicamënter feminiles god generalmënter de manco prestige y curespuend de solit a n nivel de istruzion y paiamënt scialdi plu bas che la profescions tradiziunalmënter maschiles (cëla ejëmpli da dant). Ma nia mé, nce la denominacions de lëures y funziions che vën adurvedes sibe per ëi che per ëiles à n'otra valënza sce adurvedes tl maschil o tl feminil:

p.e. Secreter (particular, generel, de Stat, de chemun y nsci inant)
ma: secretera (scrivana te n ufize, secretera dl Presidënt)
o: fant - fancela

1.2 Formulazions neutreles

Formulazions neutreles dassëssa unì nuzedes sciche alternativa y n alternanza ala formes doples per alesiré i tesç.

Adurvé tresora te n test mé formes doples fej deventé i tesç, dantaldut chëi plu lonc, scialdi pesoc. Nce mé na frasa longia cun de plu formes doples ie pesocia y nia tan saurida da capi:

Mpede	Miec
La culaburadëures y i culaburadëures dl'aministrazion provinziela dëssa udëi la zitadines y i zitadins sciche tlientes y tlienc, avisa coche la mprenditëures y i mprenditëures fej cun la cunsumadëures y i consumadëures y la profescionistes liedies y i profesciunisc liedesc cun si mandantes y si mandanc.	L personal dl'aministrazion provinziela dëssa vester daujin ala zitadines y ai zitadins avisa coche i/la mprenditëures y la persones che lëura da profescionistes liedies fej cun si tlientela.

La rujeneda pieta de plu formes d'esprescion neutrela:

1.2.1 Formes neutreles de denuminazion de persones

Ejèmpli	
persona	persones jënt
personal	
forza de lëur	forzes de lëur
forza de ufize	forzes d'ufize
aiut	

Nia	ma
l specialist	la persona specialiseda
l espert	la persona esperta
l cunsulënt	la persona che cunsieia
i specialisc	l personal specialisà
i partezipanc	la jënt che tol pert
l'ëila che juda te cësadafuech	l aiut te cësadafuech

Ejèmpl
<i>L personal dla biblioteca che tol pert al curs muessa se scrì ite dan la fin dl mëns. L ie prià bel de dé ju na fotografia.</i>

1.2.2 Sstantifs generics astrac

N'otra puscibltà ie chëla de se nuzé de **sstantifs generics astrac** (coletifs), de inuemes de funzioms y istituzions.

Nia	ma
damandé aiut a n consulënt	se demandé na consulënza
damandé aiut a n spezialist	se demandé na consulënza spezialistica
I partezipanc giata n atestat che cunfermea che i à tëtut pert al curs.	La partezipazion al curs vën cunfermeda da n atestat.

D'otra pusciblteies ie:

Mpede	
I diretëur/la diretëura	la direzion
la cunlaurantes y i cunlauranc	la grupa, I team
la magistrates y i magistrac (o: i/la vicares, o: i/la giudesc) à tëtut la dezijion...	la sunieria o la magistratura à tëtut la dezijion...
la nseniantes y i nsenianc	I personal nseniant
i dependënc y la dependëntes	I personal dependënt

1.2.3 D'otra manieres de scrì

1.2.3.1 Formulazioms cun “chi che”

Mpede	
la studëntes y i studënc	chi che studieia
i candidac/la candidates	chi che se candidea
i parënc y la parëntes	chi che ie mparentà (o: la parentela)
i letëures y la letëures de chësc liber	chi che liej chësc liber
chi che ne à deguna lizënza, chël muessa	chi che ne à deguna lizënza, muessa
i zitadins se aspieta che l'autoriteies tole riesc tres la dumandes	chi che fej dumanda al'autoriteies se aspieta che la vënie tëtuta tres aslune

1.2.3.2 Costruions passives o descrizioms verbales

Nia	ma
L damandant muessa njunté i documënc curespundënc	Ala dumanda muessel unì njuntà i documënc curespundënc (o: ala dumanda iel da njunté ...)
Detlarazion dl damandant o dla damandanta o de si reprejentant leghel	Detlarazion dla persona che damanda o che la reprejentea legalmënter

1.2.3.3 Adurvanza de n agetif mpede n sustantif maschil o feminil

Mpede	nsci
sunsëi dla dutora o dl dutor	cunsëi medich (o cunsëi saniter)
sucreët profesciunel dl dutor o dla dutora	Sucreët profesciunel medich

1.2.3.4 Adressamënt persunel

Te chëi tesć che se adressea diretamënter a persones, uel dî te tesć che se damanda n tonn persunel (tesć de retlam, cuestioneres, tesć adresei a n publich) possen renunzië ala forma dopla se adressan diretamënter:

Nia	ma
L tlient/La tlienta possa dé ju si adres a ...	Pudëis dé ju vosta a ...

1.2.3.5 Co schivé massa denuminazioms de persones, de ncëries y funzioms ndolauter

Mpede nsci	miec nsci
Ala cunferënza à nce tëut pert truepa franzëuses y truep franzëusc, talianes y talians coche nce greches y grecs.	Ala cunferënza à nce tëut pert truepa partezipantes y truep partezipanc dala Franzia, Talia y Grecia.
Cie che caraterisea persones cristianes y cristians, budistes y budisc y muslims y muslimes ...	Cie che caraterisea persones de crëidum cristian, budist y muslim ie...

1.2.3.6 Schivé l maschil generich

Mpede adurvé l maschil generich coche:	iel miec scri:
i Romans, i Grecs, i Ladins	l popul roman, l popul grech, la jënt ladina, la mendranza ladina, la populazion ladina y nsci inant

L ie sambën nce miec scri:

	mpede mé
fredesc y surans	fredesc
mutons y mutans	mutons
sculeies y sculées	sculeies

1.3 D'otra usservazions

N cont dla tematica de n'adurvanza nia descriminènta dla rujeneda possen tl ladin nce se nuzé dla forma mpersunela cun l verb (tla forma ativa o passiva). Danz, vën la costruzion "L + verb" – indiretamënter y a livel de subcuscienza – assoziada al maschil. Perchël iela mé nchin a n cêr pont neutrela.

1.3.1 L + verb tla forma passiva

Ejèmpli:

Mpede	miec nsci
I urganisadëures se cruzierà che l vënie nce pità zeche da maië.	L unirà cialà che l posse nce unì pità zeche da maië.
I cunselieres de chemun lita ncei sun la cuestion dl trafich tl luech.	Te Cunsëi de chemun vëniel ncei lità sun la cuestion dl trafich tl luech.

1.3.2 N + verb tla forma attiva

Autramënter iela cun la formulazion mpersunela "N+ verb". Te chësc cajo ne va l'asoziazion nia automaticamënter de viers dl senificat maschil. Perchël ie chësta forma da cunsië coche alternativa ala forma dopla.

Mpede	
I partezipanc y la partezipantes dla cunferënza muessa avëi l Green Pass	N possa partezipé ala cunferënza sce n à l Green Pass
l/La aministradëures cialerà de purté inant la cuestion tan riesc che la va.	N cialerà de purté inant la cuestion tan riesc che la va.

1.3.3 Tituli

Sce l'ëila à n titul dëssel nce unì nunzià. Suvënz vëniel lascià ora.

L ie da schivé de di o scri:	I fossa miec scri:
Ala senteda à tëtut pert l dut. Gänsbacher, l dut. Kaufmann y la Erne.	Ala senteda à tëtut pert l dut. Gänsbacher, l dut. Kaufmann y la dut.ra. Erne.

1.3.4 Articoli

Na burta usanza ie nce chëla de mèter n **articul** dan l inuem feminil y nia dan chël maschil. Miec fossel traté tramedoi inuems for unfat: cun o zënza articul:

no:	ma:
<u>La</u> Lamorgese y Draghi ie unic n pue' dant.	Lamorgese y Draghi ie unic n pue' dant. <i>O cie che n aud povester plu dinrer:</i> <u>La</u> Lamorgese y <u>l</u> Draghi ie unic n pue' dant.

1.3.5 Plurel

Datrai ie, dantaldut tl gherdëina, nce l **plurel** de utl per n'adurvanza nia descriminënta dla rujeneda. La forma feminina tl plurel dla paroles cun desinënza **-er/-or/-ëur** curespuend ala forma maschila, perchël:

p.ej. *dutores, professëures, secreteres* o: *i/la dutores, i/la scritëures, i/la atëures*

N ne possa y n ne uel sambën nia mudé strutures linguistiches che se à svilupà te cënc d'ani. Ma l ie de mpurtanza che n se rënde almanco cont che l ie cërta formes y cër mechanisms che nfluenza nosc pensé y nosc cumpurtamënc zënza che nëus se ntendon. A uni maniera pudons for cialé de nes nuzé de cërta formes linguistiches mpede d'autres.

2 TRATAMËNT VALIF DL'ÈILES TLA LEGISLAZION

Particulermënter de mpurtanza iel che l'adurvanza nia descriminënta dla rujeneda vënie respeteda te tesć normatifs (leges, regulamënc, directives) ajache nce chisc tesć ie adressedi a duta la zitadinanza. Sambën iel mic sce n tèn bel cont dl'adurvanza nia descriminënta dl lingaz tl mumënt dla redazion de chësta sort de tesć, chël uel di, canche n scumëncia a i scrì. Mudé l test te n segundo mumënt ie for plu rie.

Tesć normatifs, y dantaldut la leges, dassëssa vester tleres y da ntënder, i dëssa vester struturei aldò de na cërta logica y n dassëssa pudèi i liejer dant. L tratamënt valif de èi y èiles tl lingaz ne daussa nia gaujé melntendimënc o deficulteies de cumprëncion dl cuntenut. La tlarëza giuridica muessa vester segureda. La formulazions ne dassëssa nia se defrenzië massa dala rujeneda adurveda normalmënter. Per garantì verscions medemes dla normes de lege tla rujeneda ladina, tudëscia y taliana dassëssa nce l test ladin unì formulà a na maniera nia descriminënta.

Pervia de dut chësc dassëssa i tesć normatifs unì scric tl respet de chisc prinzijs. Ajache la normes legislatives ie tesć astrac adressedi al publich, univel nchin nia da giut de regula adurvà la forma maschila n referimënt a èi y a èiles (maschil generich, p.ej. l zitadin, l cumpradëur, l laurant y nsci inant). Ma davia che la populazion – o almanco pertes de chësta – sënt chësc, coche on dit, plu y plu sciche na descriminazion dl'èila, iel sën de bujën de remplazé dlonch ulache l ie puscibl la forma mé maschila cun na forma che respetea la fundamënta de n tratamënt valif dl'èila. Danz ne daussa la valorisazion dl'identità de gender nia jì a dann dl cuntenut y smendrì la cumprëncion dla normes. Dala esperienzes fates ti ultimi ani àn udù che propi ti tesć normatifs che cuntën na lingia de terms giuridics, denuminazions de funzijs y ncëries possa n'adurvanza faleda de formulazions nia descriminëntes vester n rëm per la lijibltà y la cumprëncion dl test y datrai nchinamei gaujé fai de nterpretazion. Per schivé che chësc suzede iel te vel' cajo de bujën de valuté coche l'adurvanza de n lingaz de gender posse unì praticheda tl particular tenian cont dla strategies adatedes. Per chësc fin posson pra la normes legislatives tò n cunscidrazion la regules y la soluzions purtedes dant tla prima pert de chësta directives ma datrai iel nce bon tenì cont de n valguna particulariteies.

2.1 Formes doples ntieres y curtes

La formes doples ne dassëssa te n test normatif nia unì adurvedes massa suvënz, ajache les fajëssa l test drë massa pesoch y jissa contra l prinzip dla lijibltà. Da cunsië iel perchël, sce la va, de se nuzé plutosc d'otra soluzions, p.ej. de formulazions sciche "persona che..." o "persona + agetif". De mpurtanza iel dantaldut, che l test reste tler, perchël iel ënghe da descunsië de mescedé la formes doples cun la forma dl maschil generich ajache chësc menëssa a melntendimënc.

Te tesć normatifs dëssa la formes doples curtes (l dependënt/la dependënta, l cumpradëur/la cumpradëura, i/la dutores) plutosc unì schivedes, dantaldut ajache les ie de rëm canche l test vën liet dant (coche l vën p.ej. fat tl Cunsëi provinziel. La forma dopla ie azetabla canche l test cuntën listes (te chësc cajo posson, canche l test vën liet dant, liejer "y" o "o" mpede la rissa desbiech).

2.2 Soluzions criatives tla legislazion

2.2.1 Chi che..

Chi che ne se tèn nia a chësta despusizion ...

Chi che fej dumanda ...

2.2.2 Formulazions y denuminazions neutreles

Sce l'azions per na cossa ie plu mpurtantes che la persones che la fej ne muessa chësta ultimes nia unì numinedes.

Nsci	mpede
Ala dumanda iel da njunté chisc documënc	L damanant o la damananta muessa njunté chisc documënc ala dumanda.

Te tesć normatifs vëniel nce cunsià de se nuzé, canche la va y canche chësc ne cumporta nia n smendrimënt dla tlarëza dl test, de denominazions neutreles (o astrates) mpede de denominazions n referimënt a persones:

	mpede
cunsulënza	cunsulënc
zitadinanza	zitadins
persona spezialiseda	spezialist

2.2.3 Denominazions coletives te tesć giuridics

Te tesć giuridics possa denominazions coletives purté pro a schivé linges de denominazions de persones. Per ejëmpl possen scrì:

Mpede	nsci
magistrac y magistrates	dan sunieria
presidënc o presidëntes	la presidënza
I diretëur o la diretëura	la direzion
consulënc y consulëntes	la consulënza
i zitadins y les zitadines	la zitadinanza

Nce te chësc cajo vel I prinzip: I vën cunsià de adurvé denominazions coletives, sce chëstes ne cumporta nia n smendrimënt dla tlarëza dl test.

2.2.4 Reformulazion dla frasa

Reformulazion dla frasa: Sce I ne ie nia mesun adurvé formulazions neutreles, ajache la prezijion dl test jissa perduda, dassëssen reformulé la frasa.

Ejëmpl de na reformulazion dla frasa

Test uriginel (che ne tën nia cont de n tratamënt valif)	Test mudà cun formes doples (la cualità ie n pue' miëura ma nia iust bona)	Test scrit da nuef tl respet de n'adurvanza nia discriminënta dla rujeneda (zënza mudazion dl cuntenut o smendrimënt dla tlarëza)
I reprejentanc dla repartizions provinzieles tla cumiscion chir ora danter ëi n presidënt y n si vizepresidënt . La ncëria de scrivan vën sëurantëuta da n funzioner dla repartizion provinziela nteresseda.	I reprejentanc y la reprejentantes dla repartizions provinzieles tla cumiscion (o: i cumponënc y la cumponëntes dla cumiscion) chir ora danter ëi y ëiles n presidënt o na presidënta y si vizepresidënt o	La persones che reprejentea la repartizions provinzieles tla cumiscion chir ora te si cërtil na persona sëurastanta y una n si sostituzion. N funzioner o na funzionera dla repartizion

	vizepresidènta. La ncèria de scrivan o scrivana vèn sèurantèuta da n funzioner o da na funzionera dla repartizion provinziela nteresseda.	nteresseda sèurantol la ncèria de scri l protocol.
Cundizion per la ndividuazion de n ensemble ie l bènsté positif da pert de na cumiscion de esperc metuda adum: - da n reprejantant dla repartizion provinziela per l'urbanistica numinà dal assessèur cumpetènt - da n reprejantant dla repartizion provinziela per i bènsculturei numinà dal assessèur cumpetènt.	Cundizion per la ndividuazion de n ensemble ie l bènsté positif da pert de na cumiscion de esperc y espertes metuda adum: - da n reprejantant o da na reprejantanta dla repartizion provinziela per l'urbanistica numinà o numineda dal assessèur cumpetènt o dal'assessèura cumpetènta - da n reprejantant o da na reprejantanta dla repartizion provinziela per i bènsculturei numinà o numineda dal assessèur cumpetènt o dal'assessèura cumpetènta.	Cundizion per la ndividuazion de n ensemble ie l bènsté positif de na cumiscion, te chèla che la repartizion provinziela per l'urbanistica y la repartizion provinziela per i bènsculturei ie reprejantedes da na persona numineda dal assessorat de cumpetènza respetiva.

2.3 Persones giuridiches y sogec de dèrt

Per denominé persones giuridiches vèniel suvènz tèt paroles sciche p.ej. *purtadèur, sustenidèur, cunzesciuner, tituler, produtèur*; cun chèstes iel minà istituzions, sozieteies, autoriteies y n.i. y nia èiles y èi. Te chèsca cajo vèniel per l solit adurvà mé l masculin o l feminil aldò dla forma gramatichele dl soget. Sce n tulèssa la forma dopla purtèssa chèsca a melntendimènc. P.ej.:

La sozietà, coche cunzesciunera dl mplant...
L Chemun ie l sustenidèur dl proiet...
I ènc ie i tituleres dla lizènza ...

Dal'otra pert, canche l ie minà sogec de dèrt publich ma nce persones singules, possel unì adurvà la forma dopla, p.ej.:

I utènc/La utèntes à l dèrt de....
I respunsabli/La respunsables à da se presenté...
I/La pitadèures muessa publiché...
I/La tituleres de na lizènza da fabbriché...

Davia che tl gherdèina ie la forma plurela dla paroles che fina cun -èur/-èura y cun -er/-era la medema possa la forma dopla, coche on udù tl ejèmpl dessèura, nce mé unì aplicheda al articol (i/la pitadèures; i/la tituleres).

2.4 Linges de denominacions de persones, ncèries y funzioms

L ie particulermènter rie scrì normes giuridiches canche la denominacions de persones se porta pro suvènz, magari tl medemo coma. Chèsca possa p.ej. vester l cajo pra statuc te chèi che l vèn descrit la cumposizion de organs o gremiums.

Ma chi che se fej bele pensieres dan scrì l test y uel tenì cont dl fat che ëiles y ëi sibe da udëi ora ala medema maniera (cossa che ie pu dantaldut pra organs y gremiums de mpurtanza particulera, ulache la cuota dl'ëiles dassëssa unì auzeda) possa ressolver l problem a na maniera criativa y sostitui p.ej. denominazions de funziions tres formulazions neutreles.

Per l solit va te chisc caji drët bën la formes doples cumbinedes cun soluzions criatives. Sambën possa de plu formes doples liedes da n "o" vester de rëm per la lijibltà, dantaldut canche les vën dant tla medema frasa. Te chisc caji possen, acioche l test sibe plu tler, adurvé la rissa desbiech per na majera tlarëza; **ti tesć giurdics** muessa la **formes doples** a uni maniera **for unì scrites ora defin** (l Presidënt/la Presidënta, l sostitut/la sostituta).

2.5 Mudaziun de normes de lege

Te na lege scruta te n lingaz che ne tën nia cont dl'ëiles, uel dì tl nsci tlamà "maschil generich" (te chëles dates ora plu o manco dan l 2010) ne dëssen, tl cajo che l unissa mudà vel articul o coma de chësta lege, nia se nuzé de formes doples, ajache (coche on bele cunstatà dessëura), sce la formes doples vën mé adurvedes datrai y nia tres dut l test, devënta chël che fova n iede minà n "maschil generich" n maschil mé maschil y l ne fossa defin nia plu tler canche l test fej referimënt ai ëi y al'ëiles o mé ai ëi.

3 TESĆ AMINISTRATIFS N GENEREL

3.1 Tesć aministratifs che ie adressedi a persones singules

Te chisc tesć dassëssen for adurvè la forma spezifica feminina o maschila aldò dl bujën, chësc uel dì, aldò che la persona adresseda ie n'ëila o n'ël. Perchël, sce n test ie mé adressà a n'ëila singula o a n'ël singul o a na grupa de blo' ëiles o de blo' ëi, dëssen adressé chësta persones diretamënter y persunalmënter.

A Anna S. Streda Mureda 0 39046 Urtijëi Stimeda Anna S. ai 11 de dezëmber ëis fat dumanda ...	A Ujep S. Streda Mureda 0 39046 Urtijëi Stimà Ujep S. ai 11 de dezëmber ëis fat dumanda ...
---	---

La lëtra resuleta nsci scialdi plu persunela.

N cunsieia de memorisé doi verscions defrëntes aldò dl gender: una per i ëi y una per l'ëiles. A chësta maniera se sënt la zitadina o l zitadin adressedi persunalmënter. Cun i programs d'elaborazion de tesć ne ie chësc tecnicamënter degun problem.

Mpede na verscion unica	doi verscions persunalisedes per ëi y ëiles	
Stimà zitadin, stimeda zitadina	Stimeda inuem y cuienuem,	Stimeda inuem y Stimà inuem y cuienuem,
sciche oma o pere che tira su si mut/muta da sëula o da sëul...	sciche persona che tira su si mut o muta da sëula...	sciche oma che tira su si mut o muta da sëul... sciche pere che tira su si mut o muta da sëul....

3.2 Formuleres y dumandes

Nce te tesć te chëi che la zitadines y i zitadins adresseda l'aministrazion sciche pra formuleres, dumandes y cuestioneres iel miec renunzië al'adurvanza de formes doples (sibe per sparanië lerch che per na majera tlarëza). Tl cajo che les vën mpo adurvedes iel miec se nuzé dla forma dopla curta, uel dì de chëla cun la rissa desbiech. Ma a uni moda iel ti formuleres, coche dit, for miec abiné d'otra soluzions che la formes doples.

Dantaldut dassëssen schivé formulazions stereotypes coche: "sotscrizion dl pere". Plu drët fossel scrì: "sotscrizion dla persona che à l dërt dl'educazion", o "sotscrizion dl'oma o dl pere".

Formuleres tla forma dl "IE"

Na bona soluzion per n'adurvanza nia descriminënt dl lingaz te formuleres ie chëla de se nuzé dl "IE", uel dì dla forma persunela che adresseda diretamënter la zitadina o l zitadin. N formuler possa p.ej. unì formulà aldò de chësc model:

Dumanda XY / Detlarazion XY

le, _____
 luech de nasciuda _____
 data de nasciuda _____
 cun residënza a _____
 damande de pudëi _____
 feje dumanda (detlareie) che _____
 Sotscrizion _____

Ulache l'aministrazion dà ndicazions de co scrì ora l formular se pieta l'adressamënt cun na ndicazion direta. Chësta ndicazions possa unì auzedes ora cun na scrittura cursiva o cun n culëur. L vën nsci schivà la forma dopla y l stil ie scaildi plu persunel.

Mpede nsci	iel miec nsci
Te chësc ciamp iel da scrì l numer de codesc fischel dl damandant o dla damandanta.	Scrijëde tlo ite vosc numer de codesc fischel.
Tlo dà l damandant/la damandanta sëura avisa duc i cuntribuc che ël/ëila giapa bele.	Dajëde sëura avisa ce cuntribuc che giapëis bele.
L damandant/La damandanta à da njunté chisc documënc: ...	Prëibel njuntëde chisc documënc: ...

Viariantes de n formular aldò dla persona n cuestion

Tlo n'otra puscibltà de scrì n formular a na maniera spezifica aldò dl gender che possa ughé per schivé la formes doples.

Mpede na verscion sëula	miec formulares separac per ëiles y ëi	
L sotscrit/La sotscrita _____, tituler/titulera dla ustaria _____, ...	La sotscrita _____, titulera dla ustaria _____, ...	L sotscrit _____, tituler dla ustaria _____, ...

Formuleres che se nuza de puscibleies defrëntes de formulazions nia descriminëntes

Te uni cajo se lascel te formulares cumbiné manieres defrëntes de formulazion nia descriminënta danter ëiles y ëi. La rissa desbiech possa unì adurveda, ma la denominazion muessa resté gramaticalmënter drëta.

Mpede	miec nsci	o mo miec:
L/La _____ sotscrita _____ mpiegà/gheda _____ pra _____	L sotscrit/La sotscrita _____ mpiegà/mpiegheda _____ pra _____, damanda tlo si pensiunamënt.	le, inuem y cuinuem, che lëure te _____ a _____ feje damande de pudëi jì n pension.

_____, damanda tlo si pensiunamënt.

3.3 Avisc, ndicazions, cudejiei, material de nfirmazion y tesć semienc

Nce te tesć che ie adresei a na grupa de persones che dëssa dejëujer cërta azions se pieta belau for l **adressamënt diret**. Repetizions de formes doples possa tlo vester pesosces. Oradechël ie l adressamënt diret scialdi plu persunel y respetea uni gender.

Mpede nsci	miec nsci
Consulënza a Bulsan L cunsumadëur/La cunsumadëura possa damandé do pra la Zentrela Cunsumadëures a Bulsan.	Consulënza a Bulsan Damandëde do pra nosta Zentrela Cunsumadëures a Bulsan.
Avis L damandanta/La damandanta muessa ciarië ju l formular y l salvé sun si njin. Dadedò possel/possela scrì ora l documënt. Sce no possel/possela nce stampé l documënt y l scrì ora a man.	Avis Prëibel ciariede ju l formular sun vosc njin. Scrijêde ora l documënt salvà. Sce no pudëis ënghe stampé l formular y l scrì ora a man.

3.4 Brosciures y d'otra publicazions

Ënghe brosciures, flyers, handouts y publicazions semientes ie n generel adressedes a n publich mescedà de persones de gender defrënt. Mpede se nuzé sistematicamënter de formes doples se lascel nce tlo cumbiné la puscibleies defrëntes dla formulazion nia descriminëta. Ala medema maniera ie nce tlo l adressamënt diret na soluzion scëmpla.

La imajes crides cun la rujeneda tla publicazions – deguna reprejentazions stereotypes!

Sce l vën te publicazions, p.ej. te na broscura de nfirmazion o nce sun n placat, reprejentà situazions tres imajes, cun ejëmpli o descrizions, po iel da mëter verda che la persones ne vënie nia reprejentedes a na maniera streotipa. Per ejëmpl l pere sciche chël che fej dumanda o chël che mantën la familia y l'ëila sciche casarina, l diretëur y si secretera, l dutor y la nfermieres...

Iust chësta reprejentazions stereotypes nfluenzea dassënn nosc pensé y ne curespuend bele da giut nia ala realtà.

Cunsëies

Mostrëde cun la imajes la varietà dla persones defrëntes.

Nuzëve nce de imajes de ëiles y de ëi te situazions atipiches.

Chiran ora situazions y cuntesć che n ne se aspitëssa nia se lascel mëter n descuscion pregiudizies de viers de ëi y ëiles.

Mëtede verda te fotografies de grupa che degun gender ne vënie reprejentà a na maniera preferenzieda.

Cialêde che i gendri sibe reprejentei a na maniera valiva tla fotografies y imajes.

Cialêde nce tla didascalies che l test sibe scrit a na maniera nia descriminëta.³

³ Geschlechtergerecht in Text und Bild – Università de Turic [Geschlechtergerecht in Word und Bild \(uzh.ch\)](http://www.geschlechtergerecht.in.uzh.ch)

3.5 Tesć per l internet

Tesć per l internet muessa avēi carateristiches particuleres ajache i vën liec autramënter che i tesć stampej. Suvënz vëni plutosc “scansiunej” che liec, perchël iel de mpurtanza che l ti vënie dat na strutura tlera, che si cumposizion sibe scēmpla y che l lingaz adurvà vënia ntendù saurì acioche i/la letëures vënie “piei” y “pieses” dal test y ne muce nia demez cun n tlich. Chësc vën a se l dé p.ej. tres paroles tle, marcan (nia massa suvënz) cërta paroles o frases tla drëta lueges, fajan tituli danterite y indesc cun merches internes da pudēi “sauté lessù” (link) y n.i.

Perchël dassëssen te n test destinà al internet schivé massa formes doples. Miec iel alterné la formes doples cun formulazions neutreles, coche l on bele descrit dessëura te chësta directives.

Per tesć tl internet uega nce **l adressamënt diret y formes verbales**. Pra l adressamënt diret se sënt persones de uni sés y gender adressedes.

Datrai iel rie renunzië ala formes doples, ma tres l adressamënt diret fej ie n test for plu saurì da liejer y dantaldut plu persunel.

Ejëmpli:

Mpede nsci	miec nsci
Ëi y ëiles che ulëssa diventé nsenienc y nseniantes de matematica muessa fé n stude universiter.	Ulëis'a nsenië matematica? Po messëis fé n stude universiter.
Fumadëures che se sënt amalei y amaledes y che uel lascé de fumé possa se cunsië pra n dutor o na dutora a... .	Ne ve n stajëis'a nia bën y ulëis lascé de fumé? A ... giapëis n cunsëi medich.

4 CUNTLUJION

Chèsta directives ie da ntènder sciche impuls y ejèmpl d'orientamënt. Zènzauter fossel mo d'otra puscibleies de formulazion che jissa bèn te caji spezifics. L ie n ciamp te chël che n possa vester criatifs y ulache n dèssa prué ora y se nuzé de formulazions defrèntes. Na rujeneda nia descriminènta ie na cuestion de ulèi: n possa scrì a na maniera che tèn cont dla populazion feminila (che fej ora plu de mesa pert de duta la populazion). Sambèn, n muessa nce se purvé n puech, sperimenté. L lingaz nia descriminènt se damanda n cêr mpèni, ma belau dut va – sce n l uel. Che la rujeneda devènta pesocia y ne se lascia nia plu liejer ie mé dînrer vëira y suvènz iel mé na viertla per ne messèi nia crì soluzions defrèntes. Sce n se proa n pue' y cun n pue' de fantasia y criatività iel tan che for da giaté vel' soluzion che possa jì bèn.

L ie tler che la maniera tradiziunela de scrì tesç amministratifs y de lege ne unirà nia mudeda da n di al auter, ma l ie n obietif a chël che l se paia miré. Per arjonjer chësc obietif iel nce de mpurtanza sensibilisé chi che scrij y chi che liej n cont dla tematica dl lingaz nia descriminènt. Cun n pue' de bona ulentà iel pona puscibl produjer tesç che adreesea duta la populazion, ëiles y ëi ala medema maniera, y fé nsci n var de viers de na rujeneda plu giusta. Bon lëur!

Bibliografia

Sabatini Alma, *Il sessismo nella lingua italiana*, Commissione Nazionale per la Parità e le Pari Opportunità tra uomo e donna, Presidenza del Consiglio dei Ministri, Roma, 1987.

Robustelli Cecilia, *Lingua e identità di genere*, in Serravalle E. (a cura di), *Saperi e libertà*, Progetto Polite, Associazione Italiana Editori, Milano, 2000, pp. 53-68.

Robustelli Cecilia y Kustatscher Gabriella, *Buongiorno dottoressa*, Cumiscion per la valivanza dla chances y la valorisazion de gender dl'Azienda sanitera dl Südtirol, Bulsan, 2008.

La neutralità di genere nel linguaggio usato al Parlamento europeo, dat ora dal Parlamënt europeich, 2008.

Geschlechtergerechte Sprache, Leitfaden zum geschlechtergerechten Formulieren im Deutschen, Schweizerische Bundeskanzlei, Bern, 2009 [Leitfaden zum geschlechtergerechten Formulieren \(admin.ch\)](#)

Geschlechtergerechte Behördentexte, linguistische Untersuchungen und Stimmen zur Umsetzung in der mehrsprachigen Schweiz. Forschungsbericht. Hrsg.: Daniel Elmiger, Verena Tunger, Eva Schaeffel-Lacroix, Université Genève, 2017.

D'otra funtanes

Umgang mit dem Genderstern und ähnlichen Schreibweisen in deutschsprachigen Texten des Bundes. Weisung und Erläuterungen der Schweizerischen Bundeskanzlei vom 15. Juni 2021

Adam, Eva und die Sprache – Beiträge zur Geschlechterforschung, Karin M. Eichhoff-Cyrus, Dudenverlag, Wiesbaden 2004

Fingerzeige für die Gesetzes- und Amtssprache, Ulrich Daum, Quelle&Meyer, Wiesbaden 1998

Geschlechtergerecht in Text und Bild – Universität Zürich [Geschlechtergerecht in Word und Bild \(uzh.ch\)](#)

Sprachliche Gleichbehandlung von Frauen und Männern – Hinweise, Anwendungsmöglichkeiten und Beispiele, Bundesstelle für Büroorganisation und Bürotechnik, Bundesverwaltungsamt, 2. Auflage, 2002

DUDEN, Die deutsche Rechtschreibung, 28. Auflage, Wiesbaden, 2020 (Übersicht Geschlechtergerechter Sprachgebrauch)

DUDEN, Handbuch geschlechtergerechte Sprache, Gabriele Diewald, Anja Steinhauer, 1. Auflage 2020

Brosciures, cudejiei de cunsulënza, links ala tematica de n lingaz nia descriminënt

DUDEN, Richtig gendern: Wie Sie angemessen und verständlich schreiben, Anja Steinhauer, Gabriele Diewald, 1. Auflage 2017

Genderleicht.de (Gendern in Medien – Nützliche Tipps & Tools für diskriminierungsfreies Schreiben und Sprechen) www.genderleicht.de

Kompendium gendersensible Sprache – Strategien zum fairen Formulieren: [Kompendium gendersensible Sprache \(bdkom.de\)](#) Herausgeber: Bundesverband der Kommunikatoren e. V.

Geschickt gendern – Das Genderwörterbuch: geschicktgendern.de

gender app Geschlechtergerechte Sprache: genderapp.org

Vocabuler dl gender www.genderator.app/wb/index.aspx